

УДК 343.9

Марія Євдокімова,
аспірант Академії адвокатури України

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У статті проаналізовано та розглянуто явище жіночої злочинності через призму історичних процесів. Визначається і досліджується соціальна роль жінки в суспільстві в різні історичні періоди. Окреслено проблемні питання щодо визначення жіночої злочинності та висловлено окремі думки автора.

Ключові слова: злочинність, явище, жіноча злочинність, історичний генезис, гендерні ознаки.

Постановка проблеми. Злочинність загалом – це негативне явище, що має високий ступінь суспільної небезпеки.

Для сучасного аналізу стану і тенденцій жіночої злочинності надзвичайно важливо використовувати історичний підхід до цієї наукової проблеми, оскільки без звернення до історичного коріння не можливо осмислити всю систему ідей, причин і наслідків, категорій, що утворюють його сучасний рівень.

Жіноча ж злочинність являє собою значну соціальну проблему, оскільки, крім рис, властивих злочинності загалом, має додаткові негативні наслідки для суспільства. Насамперед деструктивно впливає на інститут сім'ї та на підростаюче покоління, чим формує «резерв» для майбутніх злочинців.

Саме тому можна погодитися з думкою про те, що показник злочинності серед жінок є своєрідним індикатором здоров'я суспільного життя [1].

Тому дослідження цієї проблеми є актуальним та потребує особливої уваги з боку спеціалістів.

Аналіз стану дослідження. Дослідженнями проблем у кримінології, котрі пов'язані з таким феноменом, як жіноча злочинність, у різні часи займалися велика кількість науковців. Значний внесок у розв'язання цього питання зробили такі вчені, як: Ю. М. Антонян, В. С. Батиргареева, О. М. Джужа, В. О. Меркулова, О. Г. Колба. Проте у вітчизняній кримінологічній науці дослідники не досить приділяли уваги питанню щодо історичного генезису жіночої злочинності.

Метою дослідження є аналіз і вивчення вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, підходів, поглядів провідних науковців-кримінологів щодо проблеми зародження жіночої злочинності та становлення її як окремого елемента в структурі загальної злочинності.

Виклад основного матеріалу. Кожний період розвитку нашого суспільства породжує свій специфічний підхід до пояснення

причин виникнення злочинності взагалі та жіночої злочинності зокрема.

Історія жіночої злочинності тісно пов'язана з історією загальнолюдських уявлень про жінку. Для того, щоб зрозуміти природу жіночої злочинності, необхідно звернутись до історичного генезису розвитку злочинності.

Так, Л. М. Щербакова стверджує, що жіноча злочинність – це історично мінливе явище як за соціальною сутністю, так і за місцем (у різних державах і різних соціально-економічних формаціях неоднакове коло злочинів) і за часом (кількість кримінально карних діянь змінюється разом з історичним розвитком держави) [2, с. 218].

Так, першими, хто почав відокремлювати жіночу природу від чоловічої, були філософи Платон та Аристотель. На їхню думку, чоловіки були духовнішими від народження, а тому мали меншу схильність до скоєння злочину порівняно з особами жіночої статі.

За часів Київської Русі законодавство не передбачало якихось відмінностей у покаранні залежно від гендерних ознак, але при цьому виділяло злочини, суб'єктом яких могла виступати тільки жінка.

Джерела стародавнього права свідчать, що жінки, яких звинувачували у скоєнні злочину, завжди піддавалася особливому суспільному осуду та презирству і каралася суворіше, ніж чоловіки. Це було характерним і для періоду інквізиції [3, с. 140].

З часів Середньовіччя в Європі провідною ідеєю було те, що жінка вважалася спокусницею і тим самим прирівнювалася до зла. Така позиція виходила від церкви і вищого духовенства. Разом із тим класова приналежність грала чималу роль. Більшими правами володіла жінка благородного походження порівняно з простолюдинкою або кріпачкою.

Вивчення проблеми жіночої злочинності в Європі у добу Середньовіччя започаткували німецькі інквізитори Шпренгер та Інститоріс. Їхні ідеї були висвітлені у трактаті

"Молот відьом" в XV ст. На думку інквізиторів, жінки через брак розуму швидше за чоловіків відступають від віри, а тому, вважали вони, немає нічого дивного, що серед жінок дуже багато "відьом" [3, с. 141].

Дослідження проблем жіночої злочинності та становлення її як самостійного структурного елемента пов'язано з таким ім'ям, як Ч. Ломброзо. Так, Ч. Ломброзо надавав велике значення анатомічним та фізіологічним особливостям організму в механізмі злочинної поведінки. Оголосивши жінку такою, що стоїть на нижчому рівні розвитку порівняно з чоловіком, науковець доходить висновку, що жінки більшою мірою схильні вчиняти злочини.

Ч. Ломброзо вивчав анатомічну будову черепів чоловіків і жінок, які були позбавлені волі за скоєння ними злочинів. Дослідником була висунута теорія, згідно з якою черепи осіб, які переступили через закон, мають анатомічні відхилення від норми. До таких відхилень належать: низький лоб, бліде обличчя, великі скули, глибоко посаджені очі.

Ч. Ломброзо дійшов висновку, що злочинцями не стають, а народжуються [2, с. 217-218].

На початку XX століття соціолог В. І. Томас у різні періоди своєї діяльності пропонував двояке пояснення причин жіночої злочинності. У своїй першій книзі «Стать і суспільство: дослідження соціальної психології» (1907 р.) він зробив спробу відійти від антропологічної догми Ч. Ломброзо, встановивши той факт, що відмінності у розумовій діяльності чоловіків і жінок зовсім не залежать від їхніх антропологічних відмінностей.

Відмінності в стилі поведінки пояснювалися В. І. Томасом перевагою катаболічних або анаболічних обмінних процесів в організмі. У чоловіків переважають катаболічні процеси, що є причиною швидкого вивільнення енергії, демонстрації сили і руйнівних дій. У жінок обмінні процеси відбуваються більш гладко завдяки переважанню анаболізму, що робить їх більш урівноваженими в соціальному плані [4, с. 53].

Дещо пізніше, у праці «Некоректована діяльність: випадки й аналіз поведінки» (1923 р.), учений остаточно обґрунтував роль соціального оточення у детермінації девіантної поведінки жінки. В. І. Томас запропонував теорію цільового конфлікту, що базується на визнанні у людини чотирьох провідних потреб: потреби у безпеці, визнанні, отриманні нового досвіду та співчутті. Автор відзначив, що для злочинної поведінки жінок характерне поєднання потреби у співчутті й отриманні нового досвіду. Звідси випливає висновок, що В. І. Томас пояснював причини насильниць-

кої жіночої злочинності саме через потреби жінки, які вона прагне задовольнити [4, с. 54].

У 20-х роках XX ст. стали з'являтися дослідження, в яких робилася спроба не тільки піддати оцінці фізіологічні параметри жінки-злочинниці, але й вникнути у сферу їхнього світовідчуття і сприйняття навколишнього оточення.

Підтримуючи погляди В. І. Томаса, М. М. Гернет стверджував, що причини жіночої злочинності не варто шукати в особливостях їхнього анатомічного устрою. Відповідно до соціологічного підходу, причини скоєння злочинів жінками треба пояснювати умовами життя жінок. Їхнє життя менш цікаве і різнобічне, ніж у чоловіків, жінка більш прикута до сім'ї і менше бере участь у боротьбі за існування. Багато сфер праці залишалися для неї закритими. Звідси – висновок, що М. М. Гернет убачав причини жіночої злочинності саме в соціальних умовах.

Проте повністю погодитися з вищезазначеними авторами, які дотримувалися позиції, що причини жіночої злочинності криються лише в соціологічних умовах або в антропологічних особливостях, В. О. Внуков не міг. Автор стверджував, що в прояві себе зовні жінка під впливом певного соціального преса фізіологічніша за чоловіка. Іншими словами, у своїх реакціях вона ближча до їх фізіологічного коріння, ніж до їх психологічного налаштування. В. О. Внуков ствердно говорив, що «соціологія» жене жінку в «біологію». Звідси гострота і напруженість у її злочинних діях [5, с. 211]. Звідси – висновок, що В. О. Внуков пояснював причини жіночої злочинності не лише соціальними умовами, але й біологічними, автор поєднував ці категорії і вважав, що, лише діючи разом, вони можуть привести до вчинення жінкою насильницького злочину.

На початку 70-х років минулого століття проблеми жіночої злочинності знову стали привертати до себе увагу дослідників. При цьому вивченню стали піддаватися не тільки статистичні закономірності й особливості особистості жінок-злочинниць, а й цілі видові прояви їхньої злочинної поведінки, а також особливості мікросоціальної середовища в тому числі і в місцях виконання покарання.

Слід зазначити, що більшість досліджень проблем жіночої злочинності проводилися в період відносної стабільності соціально-економічних відносин у суспільстві. Динаміка злочинності в той час була плавною. Процеси і явища, які детермінують злочинність, практично не змінювалися.

І в цьому сенсі має рацію Забрянській, який стверджує: «Зміна злочинності

підпорядковується двом групам законів: законам розвитку суспільства і власним (кримінологічних) законам саморозвитку злочинності. Вони знаходяться у взаємодії. Кримінологічні закони залежать від законів розвитку суспільства і одночасно самі надають зворотний вплив на останні. У періоди стабілізації великий вплив на злочинність надають її власні закони розвитку, в періоди дестабілізації – соціальні закономірності» [6, с. 54].

У середині ХХ століття пояснити причини насильницької жіночої злочинності намагалися за допомогою генетичних досліджень. Так, витоки жіночої агресії намагалися знайти в аномаліях хромосомного набору. Зокрема, Е. Подольський та П. А. Джейкобс стверджували, що у нормі статеві хромосоми жінки повинні бути «ХХ», а у чоловіка – «ХУ». Хромосомний набір «ХХУ» (наявність у генах жінки чоловічої хромосоми виду «У»), на думку прихильників біологічної кримінології, – головна причина жіночої агресії. Автори ендокринних теорій вважали, що витоки агресії криються в аномаліях функціонування залоз внутрішньої секреції – підвищеного вироблення речовин, що викликає нервозність і агресивність. Зокрема, було встановлено, що в період менструації у жінок у крові збільшується кількість тестостерону – речовини, яка може сприяти ослабленню самоконтролю і підвищенню агресивності на незначний час [4, с. 55].

Починаючи з 2000-х років поняття «жіноча злочинність» отримало своє закріплення в науковій літературі. Так, майже всі підручники для студентів або інші наукові видання містять розділ, який присвячено кримінологічній характеристиці жіночої злочинності. А це все безпосередньо вказує на той факт, що зараз вчені виділяють жіночу злочинність із загальної структури злочинів та приділяють неабияку увагу дослідженню причин та умов виникнення такого негативного соціального явища.

В статье проанализировано и рассмотрено явление женской преступности через призму исторических процессов. Определяется и исследуется социальная роль женщины в обществе в разные исторические периоды. Определены проблемные вопросы определения женской преступности и высказаны отдельные мысли автора.

Ключевые слова: преступность, явление, женская преступность, исторический генезис, гендерные признаки.

The article analyzes and examines the phenomenon of female crime through the prism of historical processes. The social role of women in society in different historical periods is determined and studied. The problem issues concerning determination of female crime are outlined and the author's opinions are expressed.

Key words: crime, phenomenon, female crime, historical genesis, gender characteristics.

Висновок.

Дослідження проблеми жіночої злочинності пройшло свою довгу історію розвитку починаючи від античності і до наших днів. Це призвело до виникнення великої кількості думок, напрацювань, теорій щодо бачення вищезазначеної проблеми.

Сміливо можна стверджувати, що глибоке та детальне вивчення проблем жіночої злочинності розпочалася лише у ХХ ст. Саме в цей період виникають основні теорії пояснення існування жіночої злочинності, а саме: соціологічна, біологічна, соціо-біологічна, які, своєю чергою, стали базисом для дослідження та вивчення проблем, котрі пов'язані зі злочинами, що вчиняються особами жіночої статі.

Вивчення жіночої злочинності та боротьби з нею не можливе без звернення до історичного генезису жіночої злочинності.

Список використаних джерел:

1. Надьон О. В. Жіноча злочинність: деякі особливості розслідування справ [Електронний ресурс] / О. В. Надьон. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/1111/%CD>
2. Чечель Н. О. Деякі історичні аспекти поняття та змісту жіночої злочинності / Н. О. Чечель // Університетські наукові записки. – 2010. – № 4. – С. 214-220.
3. Лыско Е. А. Криминалогический аспект женской преступности / Е. А. Лыско // Библиотека уголовного права и криминалогии. – 2017. – № 2. – С. 139-142.
4. Мельникова Т. В. Наукова думка ХХ століття про причини насильницької жіночої злочинності / Т. В. Мельникова // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2014. – № 728. – С. 53-57.
5. Внуков В. А. Женщины-убийцы / В. А. Внуков // Убийства и убийцы. – М.: Изд-во Мосздравотдела, 1928. – С. 191-248.
6. Забрянский Г. И. Криминалогическая классификация регионов Российской Федерации / Г. И. Забрянский // Вестник Моск. ун-та. – 1993. – № 2. – С. 54-57. – (Серия: Право).